

УДК 373.5.016:811.161.2](072)

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ЛІЦЕЮ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Н.Б.Голуб

Анотація. Статтю присвячено важливій лінгводидактичній проблемі – формуванню творчого потенціалу учнів на уроках української мови. Авторка окреслює смислове поле проблеми й визначає дидактичний інструментарій, спроможний викликати в учнів бажання творити, сформувати в них навички творчої роботи, творчого мислення. У результаті аналізу наукових доробків психологів, педагогів, експертів з питань освіти з'ясовано, як корелюються поняття «творчість» і «креативність», як і в чому виражаються творчість і креативність особистості, наскільки важливо концентрувати зусилля для формування творчої особистості сучасного учня. Звернуто увагу на досвід співробітників Інституту педагогіки НАПН України, покладений в основу шкільних підручників української мови, запропоновано завдання і вправи, спрямовані на формування творчого мислення, творчих умінь і навичок учнів, розвиток уяви як важливого підґрунтя творчості,

Ключові слова: творчість, творча особистість, творча уява, творчі вміння, дидактичний інструментарій, урок української мови

Поставлення проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Слова «творчий потенціал», «творчість», «творча уява» є ключовими в формулюванні мети й завдань української освіти (Закон України «Про освіту»), а також у чинній програмі «Українська мова» для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту). Закон визначає творчі вміння як спільні й важливі для формування всіх компетентностей. Щоб спрямувати уроки української мови в ліцеї на реалізацію цих завдань, необхідно з'ясувати ключові поняття й визначити специфіку такої роботи на уроках української мови.

Традиційно творчість у процесі вивчення української мови пов'язували з написанням різноманітних творів, виголошенням усних висловлень, складанням чи вдосконаленням речень. Виконання таких завдань мало системний характер, однак не сприяло становленню учнів як творчих особистостей. З огляду на зміщення пріоритетів є потреба окреслити смислове поле проблеми й визначити дидактичний інструментарій, спроможний викликати в учнів бажання творити, сформувані в них навички творчої роботи, творчого мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблема творчості у сфері освіти, ефективних механізмів формування творчої особистості перебуває в полі зору вітчизняних і зарубіжних психологів, педагогів, експертів освітньої галузі (Андреев В., Богоявленська Д., Дружинін В., Лоуен А., Маслоу А., Кашапов М, Кулюткін Ю., Олпорт Г., Роджерс К., Роменець В., Шадриков В., Чиксентмихайї М. та ін.). Аналіз окремих праць сприяв окресленню смислового поля проблеми. Зокрема з'ясуємо, чи тотожними є поняття «творчість» і «креативність»? Як виражаються творчість і креативність особистості? Наскільки важливо концентрувати зусилля на розвитку творчого потенціалу старшокласників?

Узагальнюючи погляди вчених, схилиємося до думки, що креативність становить основу творчості.

Креативність розглядають як «здатність продукувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення й поведінки», «швидко розв'язувати проблемні завдання», як «основу продуктивного розвитку особистості, як потенціал, що забезпечує її зростання» [1, с. 111-112], «певний різновид розумової діяльності, осяяння, що відбувається в головах людей, які не схожі на інших» [2, с. 29].

Обґрунтовуючи креативність як головне джерело сенсу життя людини, учені визначають такі причини важливості її:

- 1) саме креативність породила більшу частину того, що цікаво, важливо і властиво людині;

2) креативність прекрасна тим, що, дає нам відчуття більш насиченого життя, ніж в інші моменти;

3) натхнення, яке відчуває людина у процесі творення, дуже близьке до відчуття ідеальної самореалізації;

4) результати креативності роблять нашу культуру багатшою й опосередковано підвищують якість нашого життя [2, с. 1-12].

5) креативність дає змогу людині постійно шукати і знаходити оптимальний вихід із конкретної ситуації, долати чи реконструювати її;

б) це можливість будувати для себе нову, відповідно до потреб, бажану ситуацію [1, с. 111-112].

Структурними компонентами креативності М. Кашапов називає допитливість, інтуїтивність як рису особистості, легкість у володінні мовою як засобом формулювання думок. Згідно з експериментальними даними в суспільстві є запит на ці риси.

Креативність як інтегральна характеристика особистості має такі прояви:

1) спрямованість (домінує пізнавальна мотивація, пізнавальний інтерес, прагнення до пізнання, допитливість);

2) здібності створювати нові ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення й поведінки (здатність долати стереотипи, відчувати проблему, швидкість і гнучкість мислення);

3) характер як усталена система ставлень і поведінки людини (оригінальність, ініціативність, нестандартність, терпимість до невизначеності, проникливість, радикальність) [1, с. 112].

Творчість розглядаємо як «діяльність, що породжує дещо нове, на основі реорганізації наявного індивідуального чи соціального досвіду і формування нових комбінацій знань, умінь, продуктів (матеріальних чи духовних); процес створення нового, що виходить за наявні межі знань» [1, с. 113].

Суть «творчості», на думку К. Робінсона, визначають три ключові слова: процес, оригінальний і цінність [3, с. 169]. Учений убачає тісний зв'язок

творчості з ідеями: це діалог між ідеями й засобами передавання їх [3, с. 170-171].

Творчу особистість визначають такі риси: самостійність, активність, відповідальність, готовність ризикувати, імпульсивність, мотивація на творчість, виділення свого екзистенційного «Я». За словами Дж. Равена, творчі люди частіше мають високі показники інтелекту, автономності, самодостатності й саморегуляції; їм характерний опір соціальному тиску, глибокий скептицизм і неприйняття на віру авторитетів; вони прагнуть одержати максимальне задоволення від своєї діяльності, не соромляться висловлювати вголос свою стурбованість і скаргу [4, с. 34].

Зазвичай у вжитку образ творчої людини постає у трьох вимірах:

Перший – у повсякденному мовленні. Зазвичай креативною, творчою називають людину, яка демонструє нестандартне мислення, цікава у спілкуванні і стимулює мисленнєвий процес у співрозмовників, а загалом дуже розумна людина. Відповідно творчою людиною можна назвати блискучого співрозмовника, що має різноманітні інтереси, людину живої думки.

У другому варіанті йдеться про людей, які новим і оригінальним чином сприймають світ. Це ті, хто сприймає все, що відбувається довкола, нестандартно, висловлює глибокі судження про те, що відбувається, може здійснювати важливі відкриття. Таких людей іще називають володарями особистої креативності.

І нарешті, творчими людьми називають тих, хто подібно Леонардо да Вінчі, Едисону, Пікассо чи Ейнштейну змінює якийсь важливий аспект нашої культури. Це і є по-справжньому креативні люди [2, с. 31].

Однак С. Кові застерігає: «Творчий процес – це також та частина, котра найбільше лякає, бо ви ніколи не знаєте, у якому напрямі він піде і що може статися. Щоб узятися за якусь справу, відчуваючи дух пригод, дух відкриттів, дух творчості, потрібна неабияка впевненість у собі й своїх силах» [5, с. 282].

Якщо донедавна творчість обмежували сферами мистецтва і науки, то сьогодні її вважають властивою будь-якій професії.

Цінними для нас є висновки А. Лоуена про те, що завершення творчого процесу супроводжується спадом напруги, почуттям глибокого задоволення, усвідомленням здійснення і радістю визволення. Від початку й до кінця весь творчий процес мотивований прагненням задоволення [6, с. 32-33]. Отже, творче вираження людини являє собою новий спосіб переживання світу, призводить до нового збудження й пропонує новий спосіб самовираження.

Розглядаючи творчий акт як форму самовираження, А. Лоуен наголошує на здатності його збагачувати життя новим задоволенням і смислом.

Отже, формувати у школярів творчий підхід до життя необхідно тому, що він «передбачає знаходження нових, нетривіальних, винахідливих рішень різноманітних ситуацій, що виникають щодня в будь-якої людини; нагальна потреба нових рішень викликана тим, що цінності й соціальний етикет, що визначали стосунки й регулювали поведінку людей попередніх поколінь, уже не відповідають умовам сучасного життя» [6, с. 267].

Називають такі ознаки творчої людини:

- 1) самобутній, свіжий погляд на життя;
- 2) намагання в процесі розв'язання нових проблем уникати старих способів;
- 3) брак готових рішень;
- 4) розвинена уява;
- 5) уникнення жорсткого фіксування, здатність вільно використовувати свою уяву, натикаючись на мінливі обставини життя [6, с. 268-269].

Для збагачення сучасних методик творчою діяльністю учнів важливо усвідомити такі її ознаки:

- 1) наявність творчої мети;
- 2) наявність суперечностей;
- 3) об'єктивні передумови, умови (соціальні, матеріальні) для творчості;
- 4) суб'єктивні передумови для творчості: особистісні характеристики, мотивація, творчі здібності, творче мислення;
- 5) новизна й оригінальність процесу чи результату [1, с. 107].

Мета статті – узагальнивши дослідження психологів, педагогів, експертів з питань освіти, визначити категорійне поле проблеми розвитку творчого потенціалу учня й запропонувати ефективний дидактичний інструментарій для уроків української мови в ліцеї.

Виклад основного матеріалу. В освітньому процесі творчістю називають вихід за межі завдання, яке належить розв'язати. Як свідчить практика, учнів недостатньо просто попросити виявити творчий підхід, налаштувати себе на творчу хвилю чи змусити бути творчими і працювати творчо.

За висновками гуманістичних психологів (Маслоу А., Олпорта Г., Роджерса К.), першоджерелом творчості є потреба самоактуалізації, повної реалізації своїх здібностей і можливостей, мотивація особистісного зростання. Поширену раніше думку про те, що творчими особистостями можуть бути лиш особливі люди, що талант – рідкісний дар, сучасні дослідники спростовують. Зокрема, К. Робінсон переконаний: кожна людина наділена колосальними творчими можливостями, які складно лише розвинути [3].

Поділяємо висновки Дж. Петті, згідно з якими творчість – найважливіший мисленнєвий інструмент, а не навчальний предмет, тому «творче мислення необхідно тренувати»[7, с. 368].

Так само С. Кові схильний вважати неправильною думку, «що творчість, являючи собою особливу сферу діяльності, може бути привілеєм тільки неординарних особистостей, що людей можна ділити на творчих і нетворчих і що творче життя передбачає повну свободу людини від усіх обов'язків»[5, с. 157]. Виділяють такі причини важливості творчої роботи на уроках:

- 1) сприяє розвитку в учнів умінь творчо мислити й розв'язувати проблеми;
- 2) підвищує мотивацію, самооцінку й самоактуалізацію;
- 3) розвиває навички самовираження [7, с. 368-369].

Творчий процес структурують таким чином:

1. Натхнення (йому властива спонтанність, експериментування, інтуїтивність, незагнуждана уява й ризикована імпровізація; головне –

генерувати якомога більше ідей). Ключові настанови етапу: некритичність, глибоке залучення, ризик, віра в себе, інтуїтивність, життєрадісність, легковажність, імпровізація.

2. Прояснення (усвідомлення цілей і завдань роботи). Ключові настанови: цілеспрямованість, вдумливість, не пасувати перед складними питаннями.

3. Дистилювання (просіювання й оцінювання ідей; самокритичне редагування). Ключова настанова: стратегічний підхід.

4. Інкубація (осмислення ідей, прийняття їх). Ключова настанова: віра в себе, вдумливість і відсторонення.

5. Перспірація (робота над дібраними ідеями, формування чорнового варіанту). Ключові настанови: завзятість, некритичність, ентузіазм.

6. Оцінювання (визначення сильних і слабких сторін). Ключові настанови: критичне але позитивне ставлення до ідеї; бажання вчитися.

З огляду на введення до програми «Українська мова» для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту) оцінювальних жанрів мовлення, актуальними вважаємо висновки вчених щодо важливості оцінювальних суджень, що передбачають формулювання висновків про те, які ідеї працюють, а які – ні. Тому одне з важливих завдань: навчати продукувати ідеї й формулювати судження про ці ідеї.

У процесі розроблення компетентісно орієнтованої методики навчання української мови учнів ліцею вважаємо за необхідне водночас із загальнодидактичними, специфічними активізувати психологічні методи і прийоми. Так, у переліку принципів особистісно орієнтованого навчання важливе місце відведено принципу творчості й успіху [3, с. 285]. Урахування потребують поради К. Робінсона, який вважає за доцільне запроваджувати метод дивергентного мислення, що руйнує стереотипи й шаблони, навчає оперувати більш вільними асоціаціями, передбачає використання метафор і аналогій, зміну поставлення запитань тощо, адже творче осяння «часто настає завдяки виявленню несподіваних зв'язків, аналогій».

Учені радять надавати перевагу методу гри, евристичного пошуку, дискусії, асоціювання, аналогічному; прийомам творчого реагування, альтернативи, реструктуруванню, синтезу, аналізу, поставлення запитань, схематизації змісту, творчої візуалізації, спрощення(Кашапов М., Петті Дж.),

Авторський колектив підручників української мови (рівень стандарту) для учнів 9-11 класів Інституту педагогіки НАПН України пропонує такі запитання і завдання, спрямовані на формування творчого мислення, творчих навичок учнів:

1. Уявіть просте неускладнене речення і просте ускладнене у вигляді образів. Із чим вони асоціюються? Що спільного й відмінного між ними? Погляньте на дитячий малюнок. Образ якого речення він нагадує вам? Як малюнок варто змінити, щоб він відобразив інший тип речення? [8, с. 15].

2. Спробуйте відтворити на малюнку вашу мотивацію до читання [8, с. 120].

3. Розгляньте картини львівської художниці Ольги Кваші «Дзеркало ріки», «Сонце» і «Тихий сніг». Запропонуйте своє бачення зображених мисткинею тем [8, с. 96].

4. Розгляньте світлину А. Рудченка. Чому світляр назвав її «Тихе надвечір'я»? «Намалюйте» цей краєвид іншої пори року чи доби [9, с. 101].

5. Як ви розумієте вислови «доторкнутись душею до рідного слова», «день увірвався в тишу», «купатися в обіймах слова», «пірнати вглиб слова», «підноситись словом до небес»? [9, с. 9].

6. Що означають і для якої сфери характерні сполуки *вимір біди, параметри гламуру, екологічна свідомість, екологія слова, зелені інвестиції, висока мода, соціальний пакет, електоральне поле, простір для діалогу, сіра зона, у стилі фешн*? [9, с. 9].

7. Прочитайте речення. Які картини, образи постають у вашій уяві?

1. У заростях шемрав густий дощ, скапував із ялинової стріхи крупними опаловими намистинами. 2. Біля струмка я зірвав жмутик квітів, що майоріли здаля – живі іскринки в зеленому мареві розімлілого луку. 3. Стояла тут якась особлива

загула тиша, яку прошивав срібною ниткою дзвін потічка. 4. Довкола гріла око повінь сонця і строкатів рясними барвами світ. (*М. Дочинець*). [9, с. 11].

8. Об'єднайтеся в групи. Розгляньте рисунки, на яких зображено інформацію (1), знання (2), досвід (3) і стратегію (4). Поясніть логіку автора.

9. Чому письменниця називає повітря смачним? У чому різниця «між денним і вечірнім повітрям»? [10, с. 23].

10. Сформулюйте й запишіть 5 найважливіших екологічних проблем в Україні. Усно запропонуйте способи розв'язання однієї з них [10, с. 42].

11. Яким чином числівники дотичні до сфери кулінарії? [10, с. 43].

12. Прочитайте текст. Сформулюйте проблему, порушену в ньому. Доберіть аналогії з життєвих ситуацій. Запишіть поради для таких ситуацій і зробіть висновки.

Одного разу всі органи повстали проти шлунка. Їх обурило те, що їм доводиться добувати, транспортувати для нього їжу, а він поїдає їхню працю.

Тому вони вирішили більше шлункові не давати страв. Руки не будуть підносити її до рота, зуби не жуватимуть, глотка не ковтатиме її. Це змусить шлунок задуматися.

Та домоглися лиш ослаблення тіла настільки, що всі органи виявилися під загрозою смерті (*Е. де Мелло*) [10, с. 52].

Ефективними вважаємо такі завдання і вправи:

1. Відгадайте дієслово за іменниками, з якими воно може сполучатися.

2. Замініть у реченні кожне слово, щоб повністю зберегти зміст повідомлюваного.

3. Запишіть слова. Утворіть із них усі можливі варіанти пар. Знайдіть якомога більше спільного між словами, об'єднаними в пари.

4. «Аукціон ідей»: Назвіть випадки, у яких допущені помилки можуть завдати шкоди, зайвих клопотів поза межами школи.

5. Прочитайте текст, доберіть ланцюжок послідовних запитань, що починаються словами *хто? що? де? якими засобами (способами)? чому? навіщо? як? коли?*

6. Прочитайте текст. Опишіть ситуацію з позиції іншої людини.

7. Чим відрізняються пари фразеологізмів: 1. Довести до пуття – Поставити хрест. 2. Лавровий вінок – Пальма першості. 3. Ходяча енциклопедія – Іскра Божа. 4. Світитися від радощів – Як у воду опущений. 5. Обоє рябоє – З різного тіста.

8. Опишіть прикрий випадок, що стався з вами. Сформулюйте й запишіть у лівій колонці помилки, які ви допустили. У праву колонку проти кожного речення впишіть речення, що починається словом «*Zame*». (У мене витягли гаманець. *Zame* тепер я уважно слідкую за своїми речами в транспорті й інших людних місцях).

9. Дайте відповіді на запитання: Чи є користь від критичних зауважень? Чим відрізняється критика від образи? Чи можна, віддаючи, одержувати?

10. Прочитайте текст. Як ви зрозуміли зображену в ньому проблему? Що в цій ситуації ви хотіли б змінити? На місці кого з героїв ви не хотіли б бути? Чому?

Велику увагу приділяємо роботі з текстами, що містять у собі проблему. Щоб така робота була ефективною, розглядаємо низку запитань, відповіді на які є підготовчою роботою, а саме: Як правильно сформулювати проблему? Чому її потрібно розв'язувати? Які вигоди ви матимете, коли розв'яжете її? Що для вас є невідомим? Чого ви ще не розумієте? Яку інформацію ви вже маєте? Що для вас становить проблему? Чи достатньо маєте інформації? Інформація, яку ви маєте, надлишкова? Суперечлива? Чи потрібно малювати схему проблеми? Малюнок? Де межі проблеми? Чи можете подрібнити її на менші частини? Які зв'язки між частинами проблеми? Що потрібно змінювати? Чи вже колись стикалися з цією проблемою? Чи знаєте подібні проблеми? Чи можете проблему сформулювати по-іншому? Які найгірші (найімовірніші, найкращі) варіанти виходу з проблеми?

Наприклад: Прочитайте текст. Який зміст у слово «творчість» укладає американська письменниця і психологиня? Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання.

Дозвольте мені підсумувати те, що я дізналася про творчість від людей, котрі живуть і кохають усім серцем:

1. Виправдання «Я не дуже творча особистість» недоречні. Люди не поділяють на творчих і нетворчих. Натомість є люди, які використовують свій творчий потенціал, і ті, хто його не використовує. Не зужитий творчий потенціал нікуди не зникає. Він живе всередині нас, поки ми його не розвинемо, приречемо на смерть занедбаним або задушимо зневагою і страхом.

2. Єдиний унікальний внесок у цей світ – це плоди нашої творчості.

3. Якщо хочемо осмислити щось, то повинні зануритися в мистецтво. Готуйте, пишiть, малюйте, прикрашайте альбоми, фотографуйте, робіть колажі, в'яжіть, створюйте двигун, ліпіть, декоруйте, грайте в театрі, співайте – що завгодно. Поки ми творимо, ми створюємо щось вагоме.

4. Запишіться на якісь курси. Ризикніть осоромитися, показати себе невігласом і неідеальним, та запишіться. Якщо вам важко знайти вільний час, існують чудові онлайн-уроки. Зробіть щось, що лякає вас, або щось, про що завжди мріяли. Інколи не знаєш, де знайдеш творче натхнення (*Б. Браун*).

Запитання для бесіди:

1. Чи вважаєте ви себе творчою людиною? Чому?

2. Де в житті необхідні творчі вміння?

3. Як ви сприйняли роздуми авторки? Який зробили для себе висновок із прочитаного?

4. Чи з усіма положеннями ви погоджуєтесь?

5. Чи пробували ви «зануритися» у творчість? Поділіться враженнями.

6. Чи доводилося вам «ризикувати осоромитися», робити «щось, що лякає вас» або «про що завжди мріяли»? Розкажіть про це.

Корисною вважаємо пораду у процесі розв'язання проблеми використовувати «скриньку ідей»[11, с. 139]. Наприклад, для розв'язання проблеми пошуку справжніх друзів пропонуємо скриньку у форматі таблиці:

Знайти друзів				
	Вік	Інтереси	Місце проживання	Чесноти
1	Однолітки	Музика	Сусіди	Щирість

2	Старші	Спорт	Інший мікрорайон	Доброта
3	Молодші	Навчання	Сусідній будинок	Надійність
4	Дорослі	Дозвілля	Інше місто	Сміливість
5	Літнього віку	Читання	Інша країна	Сила волі

Висновки та перспективи подальших досліджень. Насамкінець зазначимо, що системна робота з розвитку творчого потенціалу особистості учня на уроках української мови важлива, оскільки вміння, навички й риси, якими збагатяться школярі, є базовими для формування ключових компетентностей, на них є суспільний запит, а також вони сприяють соціалізації шкільної молоді. Перспективними вважаємо дослідження механізмів психологічних методів і прийомів, а також засобів навчання, що урізноманітнять шкільні методики.

Використані джерела:

- [1] М.М. Кашапов, *Психология творческого мышления*. Монография. Москва, Россия : ПЕР СЭ, 2006.
- [2] М. Чиксентмихайи, *Креативность. Поток и психология открытий и изобретений* [пер. с англ. И. Ющенко] Москва, Россия : Карьера Пресс, 2013.
- [3] К. Робинсон, *Образование против таланта* : пер. с англ. Н. Макаровой. Москва, Россия : Манн, Иванов и Фербер, Эксмо, 2013.
- [4] Дж. Равен, *Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация* / пер. с англ. Москва, Россия : Когито-Центр. 2002.
- [5] Р.Кові Стівен, *7 звичок надзвичайно ефективних людей*. Пер. з англ. О. Любенко. 2-е вид., стер. Харків, Україна : Клуб Сімейного Дозвілля. 2016.
- [6] А. Лоуэн, *Удовольствие: Творческий подход к жизни*: пер. с англ. 2-е изд. Москва, Россия: Психотерапия. 2011.
- [7] Д.Петти, *Современное обучение. Практическое руководство*: пер. с англ. П. Кириллова. Москва, Россия: Ломоносовъ. 2010.
- [8] Н.Б. Голуб, та А.В. Ярмолюк, *Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх закладів*. Київ, Україна : Пед. думка. 2017.
- [9] Н.Б. Голуб, та В.І. Новосьолова, *Українська мова: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти*. Київ, Україна : Пед. думка. 2018.

[10] Н.Б. Голуб , та О.М. Горошкіна , В.І. Новосьолова, *Українська мова: підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти*. Київ, Україна : Пед. думка. 2019.

[11] М. Міхалко, *21 спосіб мислити креативно*; пер. з англ. Т. Бойка. Харків, Україна : Клуб Сімейного Дозвілля. 2019.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] М.М. Kashapov, *Psychology of creative thinking*. Monohrafiya. Moskva, Rossyia : PER SЭ, 2006. (in Russian)

[2] М. Chyksentmykhaiy, *Creativity. The flow and psychology of discoveries and inventions* [per. s anhl. Y. Yushchenko] Moskva, Rossyia : Karera Press, 2013. (in Russian)

[3] К. Robynson, *Education against talent*: per. s anhl. N. Makarovoi. Moskva, Rossyia : Mann, Yvanov y Ferber, Eksmo, 2013. (in Russian)

[4] Dzh. Raven, *Competence in modern society: identification, development and realization* / per. s anhl. Moskva, Rossyia : Kohyto-Tsentr. 2002. (in Russian)

[5] R.Kovi Stiven, *7 Habits of Extremely Effective People*. Per. z anhl. O. Liubenko. 2-e vyd., ster. Kharkiv, Ukraina : Klub Simeinoho Dozvillia. 2016. (in Ukrainian)

[6] A. Louen, *Pleasure: A creative approach to life*: per. s anhl. 2-e yzd. Moskva, Rossyia: Psykhoterapiya. 2011. (in Russian)

[7] D.Petty, *Modern training. Practical Guide*: per. s anhl. P. Kyryllova. Moskva, Rossyia: Lomonosovъ. 2010. (in Russian)

[8] N.B. Holub, та A.V. Yarmoliuk, *Ukrainian language: a textbook for 9th grade general education institutions*. Kyiv, Ukraina : Ped. dumka. 2017. (in Ukrainian)

[9] N.B. Holub , та V.I. Novosolova, *Ukrainian language: a textbook for 10th grade general education institutions*. Kyiv, Ukraina : Ped. dumka. 2018. (in Ukrainian)

[10] N.B. Holub , та О.М. Horoshkina , V.I. Novosolova, *Ukrainian language: a textbook for 11th grade general education institutions*. Kyiv, Ukraina : Ped. dumka. 2019. (in Ukrainian)

[11] М. Mikhalko, *21 ways to think creatively*; per. z anhl. Т. Voika. Kharkiv, Ukraina : Klub Simeinoho Dozvillia. 2019. (in Ukrainian)

Розвиток творчого потенціалу учнів ліцею на уроках української мови.
Ніна Голуб.

Анотація. Статтю присвячено важливій лінгводидактичній проблемі – формуванню творчого потенціалу учнів на уроках української мови. Авторка

окреслює смислове поле проблеми й визначає дидактичний інструментарій, спроможний викликати в учнів бажання творити, сформувані в них навички творчої роботи, творчого мислення. Щоб спрямувати уроки української мови в ліцеї на реалізацію цих завдань, дослідниця з'ясовує ключові поняття й визначає специфіку такої роботи на уроках української мови

У результаті аналізу наукових доробків психологів, педагогів, експертів з питань освіти з'ясовано, як корелюються поняття «творчість» і «креативність», як і в чому виражаються творчість і креативність особистості, наскільки важливо концентрувати зусилля для формування творчої особистості сучасного учня. Звернуто увагу на досвід співробітників Інституту педагогіки НАПН України, покладений в основу шкільних підручників української мови, запропоновано завдання і вправи, спрямовані на формування творчого мислення, творчих умінь і навичок учнів, розвиток уяви як важливого підґрунтя творчості, Авторка поділяє висновки вчених, згідно з якими творчість – найважливіший мисленнєвий інструмент, а не навчальний предмет, тому творче мислення необхідно тренувати. У процесі розроблення компетентнісно орієнтованої методики навчання української мови учнів ліцею авторка вважає за необхідне водночас із загальнодидактичними, специфічними актуалізувати психологічні методи і прийоми. Велику увагу приділено роботі з текстами, що містять у собі проблему. Для збагачення сучасних методик творчою діяльністю учнів важливо усвідомити її ознаки.

Отже, формувати у школярів творчий підхід до життя необхідно тому, що він передбачає знаходження нових, несподіваних рішень у різноманітних життєвих ситуаціях, що виникають щодня в будь-якої людини, є поштовхом до самоактуалізації молододі людини.

Ключові слова: творчість, творча особистість, творча уява, творчі вміння, дидактичний інструментарій, урок української мови